МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

Діє_Слово

Збірник
наукових соціогуманітарних праць
здобувачів вищої освіти

Випуск 1

УМАНЬ
2024

УДК [316+7/.8] (06)
Д52

РЕДКОЛЕГІЯ:

Черевченко Олександр Миколайович (*головний редактор) – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики.*

Козинський Леонід Володимирович *(заступник головного редактора) – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики.*

Гонца Ірина Семенівна *– кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та методики її навчання.*

Гончарук Валентина Анатоліївна *– кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання.*

Коломієць Інна Іванівна *– кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та методики її навчання.*

Поліщук Леся Борисівна *– кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики.*

Розгон Валентина Володимирівна *– кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови та методики її навчання.*

Савчук Наталія Михайлівна *– кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики.*

Тищенко Тетяна Миколаївна *– кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та методики її навчання.*

Циганок Оксана Олександрівна *– кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання.*

Яценко Лариса Миколаївна *– кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики.*

Рекомендовано до друку вченою радою
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 6 від 26 листопада 2024 р.)

Д52 **Діє_Слово** [Електронний ресурс]: збірник наукових соціогуманітарних праць здобувачів вищої освіти. Вип. 1 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; гол. ред. О. М. Черевченко. Умань, 2024. 210 с.

У збірнику вміщено наукові публікації з питань розвитку лінгвістики, української та світової літератури, методики навчання мов і літератур, масмедійного дискурсу. Для науковців, студентів гуманітарних закладів та всіх небайдужих до навчання й викладання мов і літератур.

УДК [316+7/.8](06)
© автори статей, 2024
© УДПУ імені Павла Тичини, 2024

ЗМІСТ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Історія, теорія, методика літератури

Гуменюк К., Лопушан Т.
КАЗКОВИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ ІНТЕРТЕКСТ
У РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ» 7

Діхтяр А., Зарудняк Н.
«ОПОЗИЦІЯ «ВОЛЯ – ВЛАДА» У ДРАМІ-ФЕЄРІЇ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ» 15

Дячок А. (*науковий керівник – Осіпчук Г. В.*).
ІСТОРИЧНА ЕПОХА В РОМАНІ «ЛЯЛЬКА»
БОЛЕСЛАВА ПРУСА 23

Поліщук А. (*науковий керівник – Лопушан Т. В.*)
ВИВЧЕННЯ РОМАНУ І. БАГРЯНОГО
«ТИГРОЛОВИ» У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ 29

Яковлева Н., Гончарук В. А.
АРХЕТИПНІ ОБРАЗИ-СИМВОЛИ В ПОЕЗІЇ ІВАНА ДРАЧА 38

Літературне краєзнавство

Зарудняк М., Зарудняк Н.
ПРЕДСТАВНИКИ РАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В
ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПЕРІОДІ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ
ОЛЕГА БАБІЯ «ЧУЖИХ ДІТЕЙ НЕ БУВАЄ», «КАЗКА») 46

Пархета Л., Рудницька А.
ФОЛЬКЛОРНІ ДЖЕРЕЛА «КАНІВСЬКОГО ЗАМКУ»
СЕВЕРИНА ГОЩИНСЬКОГО 53

МОВОЗНАВСТВО

Лінгвістика емоцій

Перенчук А., Комарова З.
МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СВІТУ ЛЮДИНИ
В НОВЕЛІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО «НА КАМЕНІ» 60

Скакальська Ю. (*науковий керівник – Комарова З. І.*)
МОВНІ ЗАСОБИ ДЕСКРИПЦІЇ ТА ЕКСПРЕСІЇ ЕМОЦІЙ
ХУДОЖНІХ ПЕРСОНАЖІВ У РОМАНІ НАТАЛІЇ ГУРНИЦЬКОЇ
«БАГРЯНИЙ КОЛІР ВІЧНОСТІ» 69

Семантико-граматичні особливості української мови

Балабушка М., Дуденко О.
ПАРЦЕЛЬОВАНІ КОНСТРУКЦІЇ У РОМАНІ
ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «АРСЕН» 77

Літературне краєзнавство

Марина ЗАРУДНЯК,
Наталя ЗАРУДНЯК

ПРЕДСТАВНИКИ РАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПЕРІОДІ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ ОЛЕГА БАБІЯ «ЧУЖИХ ДІТЕЙ НЕ БУВАЄ», «КАЗКА»)

Творчість Олега Бабія, позначена любов'ю до рідного краю, його людей, природи Поділля, є цікавим об'єктом для наукової деконструкції. Її «читають. Більш того – чекають. А опубліковані у пресі, в газеті [твори – *уточнення наше*] – передають із рук до рук. І – перечитують. «Зачитують» – у прямому й переносному сенсі слова» [6, с. 4]. Цікавою белетристика О. Бабія для нас є ще й тому, що автор належить до представників «першої хвилі літераторів» факультету філології та журналістики УДПУ [3, с. 227], а отже, є гордістю нашого вишу.

Загальний огляд творчості, біографії автора робив П. В. Маніленко [7] у публікації нарисового характеру. П. М. Ямчук аналізував смислові домінанти збірки «Життя прожити – не поле перейти», визначив жанрові дефініції творів [7]. Н. І. Зарудняк та О. Я. Пепчук досліджували гуманістичну спрямованість, україноцентризм творчості автора (на матеріалі збірки «Життя прожити – не поле перейти») [4]. На наш погляд, цікавою проблемою у творчості сучасних українських авторів, й Олега Бабія зокрема, є адаптація представників радянського суспільства в пострадянському періоді. Метою нашої статті є проаналізувати на прикладі двох оповідань «Чужих дітей не буває» та «Казка» можливі шляхи реалізації людей у період розпаду СРСР.

Випускник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, учитель української мови та літератури в Березівській школі, член Національної спілки журналістів України,

лауреат літературної премії імені Василя Думанського Олег Бабій, автор збірки «Життя прожити – не поле перейти», народився 1976 року [1, с. 3], а отже дитинство та юність його припали на період перебування України у складі СРСР, здобуття нею незалежності, тож автор не з чуток знайомий із особливостями тогочасного суспільства. Можемо припустити, що на основі цього досвіду були написані його оповідання «Чужих дітей не буває» та «Казка». Спробуємо прослідкувати, як Олег Анатолійович описує представників радянського суспільства у різних творах, порівняти їх, визначити спільне та відмінне.

Оповідання «Казка» – утопія, головним персонажем якої є Сергій Мельник. Особистість, яка опинилась у скрутному становищі та шукає щасливого життя для своєї родини: «Безробіття, відсутність грошей, вічні скарги дружини і повні сліз дитячі очі заставляли Сергія Мельника тікати з дому із самого ранку» [1, с. 28]. Головний герой оповідання різко негативно сприймає суспільне становище, в якому опинився, оскільки через різкі зміни, а саме: приїзд інвесторів [1, с. 28], знецінення праці [1, с. 28], корумпованість виборів влади [1, с. 28] він став неспроможний забезпечувати свою родину, змушений тяжко працювати. Врешті-решт мрія головного героя збувається: він знаходить роботу, житло, його дружина також працевлаштована, а самого Сергія поважають у суспільстві за його працю [1, с. 32]. Проте чому ж все-таки оповідання є утопією? На це вказує значна кількість деталей.

Усе село Веселівка ніби застрягло в Радянському Союзі, це помічає і головний герой твору, та це його жодним чином не бентежить, ба більше, це йому подобається: «Йому здалося, що це сон, що це на машині часу він потрапив у минуле, коли праця людська цінувалася краще. І стало зрозуміло, в чому незвичайність цього села. Воно як оазис в пустелі» [1, с. 30]. Не бентежить Сергія табличка радянського зразка «Голова правління Пшеничний Іван Михайлович», не бентежить те, що голова, коли почув інформацію, яка його влаштовувала, «не даючи … слова вимовити» [1, с. 29], повіз показувати село, не бентежить, що в селі збережено колективне господарство, як і вислів «За останні роки ні один веселівчанин не поїхав

на заробітки із села» [1, с. 30], хоча мав би бентежити, оскільки ми не знаємо достеменно, з яких причин мешканці Веселівки не хочуть покидати село. Насторожують і низькі ціни у магазинах та висока зарплатня. Якщо стосовно цін ми ще можемо припустити, що селяни забезпечують продуктами магазини самостійно, то висока заробітна платня, яку пропонують Сергію, дійсно дивна, адже ми знаємо, що герой ознайомлений із ціновим сегментом запропонованої йому посади, він має досвід роботи та тривалий час знаходився в пошуку вакансії. Утопічним є те, що без оформлення документації герой отримує будинок та заїжджає в нього. Сергію, фактично незнайомцю, видають транспортний засіб для тривалої поїздки додому за родиною та речами. Як такі довірливі веселівчани не стали знахідкою для шахраїв? Викликає неоднозначні питання той факт, що пенсіонерка змушена доглядати будинок та сад, які не те що їй не належали, а були закинуті та позбавлені господарів. Утопічним здається і те, що до кожного будинку в селі підведено природний газ та воду.

Життя в селі Веселівка підозріло прекрасне (саме таке перше враження воно справляє) і наштовхує на асоціації із Радянським Союзом, адже там теж часто дбали про «красиву картинку», а про реальне положення справ (особливо, якщо воно було скрутне) мало хто знав. Сам головний герой є представником homo sovieticus [2, с. 48], він прагне до минулого, неповороткий до змін (про це свідчить його нереалізованість), прирівнює владу до Бога, прагне до возвеличення людини, яка працює над хлібом: «Хіба може бути бідною людина, яка вирощує хліб?» [1, с. 29], – а також переконаний у тому, що робітничий клас повинен мати перевагу у суспільстві: «Але дійсно, чому має один олігарх багатіти, а люди праці жити в злиднях?» [1, с. 29].

Саме село Веселівка має декілька класичних ознак тоталітарного режиму, а саме:

– ідеологію, що намагається охопити всі сфери людського життя і проголошує досягнення «вищої мети» [5, с. 178] (захоплення, з яким шукають агронома, хліборобні прізвища, Мельник та Пшеничний,

ранішнє вітання головного героя із полем пшениці, факт, що одне із перших слів, які навчаються писати діти у школі, – це «хліб», навіть описи персонажів («посміхався у вуса, кольору соломи» [1 с. 30]) вказують на культ хліба, наштовхує на таку думку і теза про те, що людина, яка працює із хлібом, повинна мати привілейоване суспільне становище (яких врешті й досягає Сергій));

– тотальний контроль над життям суспільства, зокрема приватною сферою [5, с. 178] (на цю думку наштовхує епізод із бабою Марфою, адже чи дійсно повинна була ця пенсіонерка тратити сили на те, щоб доглядати будинок, в якому ніхто не живе, та чому цим питанням переймається голова правління. Також змушує задуматись репліка Пшеничного: «Прийду особисто і перевірю, який борщ хазяйка варить» [1, с. 32]. Який роботодавець, після того як наймає працівника, йде до нього додому, а тим більше перевіряє кулінарні здібності дружини? Навіть якщо Пшеничний не збирався цього робити, сам вислів вже є порушенням субординації);

– централізоване управління економікою («Продукцію продаємо без посередників, також і купуємо все необхідне без посередників» [1. с. 30]).

Що ж стосується характеру головного героя, то ми можемо виокремити такі якості, як відповідальність, заздрість, працьовитість, відсутність критичного мислення та наполегливість. Досить іронічною є назва оповідання, яка точно передає його зміст: перетворення життя представника радянського суспільства у казку, а саме: повернення до радянської системи, з переважною більшістю її ідеологічних засад.

В оповіданні «Чужих дітей не буває» спостерігаємо зіткнення протилежних переконань, різницю в суспільному становищі. З перших рядків бачимо іншу сторону пострадянського суспільства: пліткарство та дитячі будинки. Через складну економічну ситуацію Таню, матір двох дітей, колишню вихованку дитячого будинку, якій нікому було допомогти, спіткала біда: її будинок виявився в аварійному стані, жінка не може забезпечити побут собі і своїм дітям, тому їй загрожує позбавлення батьківських прав. Головна героїня Валентина допомагає Тетяні (забирає

собі її дітей), але сторонні люди починають її осуджувати, обговорюють, яким тягарем стали для неї діти («Важко нині виховувати стільки дітей: і нагодувати треба, і одягнути. А не дай Бог, захворіє, то це жах!» [1, с. 138]) та шукати корисливі мотиви у благородному вчинку: «Та то чужі діти. Двійко її, а двійко чужих взяла. Робити не хоче, а гроші отримувати на дітей від держави кожен любить»[1, с. 138].

Життєві перипетії героїв оповідання «Чужих дітей не буває» значною мірою схожі до проблем головного героя оповідання «Казка», адже ті теж жили щасливо, поки не прийшли інвестори та реформатори, та спосіб вирішення проблем у головних героїв оповідань різні: коли Мельник Сергій відчайдушно шукав роботу та переїхав у місто, то Костянтин та Валентина переїхали в село, де почали займатись домашнім господарством. Відрізняються і наслідки рішень: Сергій Мельник тяжко працював і все одно забезпечити родину був не в змозі, а Валентина та Костянтин працювали і змогли забезпечити себе усім необхідним.

Можливою причиною такої різниці можуть бути відмінні стосунки у родинах. Із речення «Безробіття, відсутність грошей, вічні скарги дружини і повні сліз дитячі очі заставляли Сергія Мельника тікати з дому із самого ранку» можемо припустити, що дружина головного героя оповідання «Казка» не підтримувала свого чоловіка, а оскільки в тексті немає жодної згадки про те, що Лариса після закриття школи шукала роботу, можемо припустити, що роботу вона не шукала і замість того, щоб допомогти чи хоча б підтримати чоловіка, лише докоряла йому. У родині ж головних героїв оповідання «Чужих дітей не буває» ситуація разюче відрізняється: у їхній родині панує злагода, любов та взаємопідтримка: Валя підтримує чоловіка у рішенні переїхати, а Костянтин підтримує жінку у рішенні всиновити дітей, вони разом працюють. Бачимо й прогрес у розвитку Тані: отримавши в потрібний час допомогу, вона знайшла роботу, розпочала робити ремонт в будинку, тож цілком можливо, що у майбутньому поверне до себе своїх дітей.

У фіналі обох оповідань головні герої щасливі, проте відчуття в читача викликають зовсім різні. В оповіданні «Казка» проблеми Сергія

вирішились цілком фантастичним втручанням, головний герой отримав бажане майже не доклавши зусиль (житло та автомобіль він отримав просто за те, що приїхав і працевлаштувався, а пізніше, виконуючи роботу, яку Сергій любить, він отримав визнання від односельчан). У житті Костянтина та Валентини такого втручання не відбулося, вони виживали за рахунок правильно прийнятих рішень та праці, навіть більше, змогли допомогти іншій незнайомій людині, взяли на себе піклування про ще двох дітей.

Отже, в оповіданнях «Казка» та «Чужих дітей не буває» Олег Бабій демонструє різні шляхи реалізації людей у пострадянський період. Схожими в оповіданнях є особливості історичного періоду, обставини в яких опиняються герої творів, а різними є способи вирішення проблем, які виникають на шляху героїв та наслідки рішень, які вони приймають: людина, яка прагнула власного щастя, але шукала його зовні, здобула його, але потрапила в середовище, яке дуже нагадує тоталітарне, а людина, яка прагнула забезпечити родину, покладаючись на власні сили, стала щасливою та досягла бажаних цілей, продовжуючи свій розвиток в унісон із суспільством, а не ностальгуючи за минулим, ще й, здатна до співпереживання, допомогла іншим вистояти в скрутну хвилину.

Список використаних джерел:

1. Бабій О. Життя прожити – не поле перейти. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. 162 с.

2. Братасюк М. Homo sovieticus як соціальний тип людини (за творчістю С. Алексієвич). *Вісник Львівського університету*. Серія філософські науки. 2018. Випуск 20. С. 47–57.

3. Зарудняк Н. І. Інна Снігур як представниця «першої хвилі літераторів» факультету філології та журналістики УДПУ. *The 15th International scientific and practical conference "Distance education as the main problem of young people"* (December 26 – 29, 2023) Madrid, Spain. International Science Group. 2023. P. 227–230. URL: https://isg-konf.com/uk/distance-education-as-the-main-problem-of-young-people/

(дата звернення: 05.06.2024).

4. Зарудняк Н. І., Пепчук О. Я. Гуманістична спрямованість, україноцентризм творчості Олега Бабія (на матеріалі збірки «Життя прожити – не поле перейти»). *The XXIV International Scientific and Practical Conference «Modern technologies among us in the environment»*, June 17–19, 2024. Rome, Italy. P. 291–296. URL: https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/06/MODERN-TECHNOLOGIES-AMONG-US-IN-THE-ENVIRONMENT.pdf (дата звернення: 17.06.2024).

5. Каганов Ю. О. Теоретичні підходи і концептуалізація феномену «радянської людини». *Zaporizhzhia Historical Review*. 2019. Том. 1 (53). С. 177–186.

6. Ямчук П. М. Квітучий сад вічних образів у творчості Олега Бабія. *Життя прожити – не поле перейти.* Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. С. 4–11.

7. Маніленко П. В. Добридень, Березівко. *Моя Вінниччина*. 2020. Вип. 51. 336 с.